

Gníomhaíocht

Báite le hAllas

Éiríonn cosa an-te agus bíonn siad báite le hallas nuair a dhéanann daoine aclaíocht (exercise). An féidir leat a oibriú amach cén sórt stoca is fearr chun an t-allas a shú (absorb)? Déan an t-imscrúdú seo go bhfeicfidh tú. Beidh áthas ort a chlosteáil go mbeidh uisce in úsáid agat in áit allais!

BUNABHAIR:

- Roinnt stocai éagsúla • Uisce • Prócaí gloine
- Fochupáin • Uaineadóir • Dath bia (beidh uisce daite níos soiléire)
- Páipéar cistine • Scannán cumhdaithe (clingfilm)
- Sorcóir tomhais (measuring cylinder) • Rialóir

TREORACHA:

1. Pléigh le do ghrúpa conas a dhéanfaidh sibh an t-imscrúdú seo. Bí cinnte go bhfuil an tástáil cothrom. (Leid: smaoinigh ar thomhas an stoca, an fad a bheidh an stoca san uisce, conas a thomhaifidh sibh an méid uisce a shúnn an stoca).
2. Déan an t-imscrúdú agus taifead na thorthaí.
3. Cé acu stoca is fearr mar stoca spóirt? Cén fáth?

Arbh eol duit?

Sna 1860aidí i Meiriceá, bhí bróga cróicé (croquet) nua ar díol. Bhí boinn ruibéir orthu, canbhás sa chuid uachtarach agus iallacha (laces) orthu. Dá siúlfaidh duine sna bróga seo, ní dhéanfaidh sé torann ar bith. Mar sin, thaitin siad le gadaíthe a bhí ag sliocadh (sneaking) thart. Is uaidh sin a fuair siad an t-ainm 'sneakers'. Úsáideann muintir Mheiriceá an focal 'sneakers' agus, anseo in Éirinn, úsáidimid na focail 'bróga reatha' nó 'bróga spóirt'.

eureka

Foilsíonn an Irish Independent Eureka, i gcomhar leis an Ionad Oideachas Eolaíochta ag Coláiste Phádraig, Droim Conrach, BÁC 9, le tacaíocht ón gComhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.

TAIGHDE & TÉACS:
Paula Kilfeather, Cliona Murphy,
Janet Varley & Helena Jeffrey.

An Chomhairle um Oideachas
Gaeltachta & Gaelscolaíochta

www.independent.ie/eureka

Molláí Cúl

Irish Independent eureka

Buaiteoir 2005 - Gradam Domhanda an Léitheora Óig - Cumann Domhanda na Nuachtán (WAN)

Maidhe Reascóp

Imleabhar 3, Eagrán 8
23ú Samhain 2006

Irish Independent Forlíonadh Eolaíochta do Scoileanna

Liathróidí agus Cúrsaí Spóirt

Cuir chugamsa i, cuir trasna i, cuir isteach i, cuir suas i, cuir síos i ...

Is seanchluiche í peil. Thosaigh daoine a himirt os cionn 2300 bliain ó shin. Ag an am sin, bhí "tsu'chu" ag arm Sineach mar chuid dá gclár aclaíochta (exercise). Sa chluiche "tsu'chu", chiceáil na himreoirí liathróid isteach i líontán beag a bhí idir dhá chána bambú. Bhí an líontán thart ar 30 - 40 cm ar leithead. Bhí an liathróid líonta le deilí agus le gruaig.

Bhí sórt eile "tsu'chu" ann freisin - ní raibh cead ag na himreoirí a lámha a úsáid. Bhí orthu ionsaithe (attacks) a gceili comhraic (opponents) a stopadh lena gcosa, brollach, droim nó guailí. Ar ndóigh, bíonn peileadóirí an lae inniu ag úsáid na scileanna céanna a d'úsáid daoine na mílte bliain ó shin.

Sa tSeapáin, imríonn siad Kemari - sórt eile peile. Tá an cluiche seo á imirt acu ansin le 1700 bliain nó mar sin. Seachadann (pass) siad liathróid chruinn ó dhuine go duine taobh istigh de spás beag. Déanann siad iarracht an liathróid a choinneáil ón talamh.

San eagrán seo d'Eureka, féachfaimid

ar na liathróidí éagsúla a bhíonn againn le haghaidh cluichí éagsúla. Freisin, léifimid faoin stair a bhaineann le bróga spóirt agus beidh seans agat imscrúduithe a dhéanamh ar bhoinn (soles) bróg éagsúil. Agus gheobhaidh tú amach cén sórt stoca spóirt is fearr.

Gníomhaíocht

Scrúdaigh Liathróidí

Mar is eol duit, úsáidimid liathróidí ina lán cluichí éagsúla seachas peil. Bíonn cruthanna éagsúla ar liathróidí. Bíonn tomhais éagsúla acu. Bailigh le chéile an oiread liathróidí agus is féidir leat. Scrúdaigh iad go cúramach. Is féidir leat do chuid torthaí a thabairt ar thábla cosúil leis an gceann thíos.

BUNÁBHAIR:

- Liathróidí éagsúla m.sh. liathróid leadóige, liathróid ghalif, liathróid rugbaí, liathróid pheile, liathróid shacair, liathróid scuaise, liathróid thrá, liathróid leadóg bhoird, liathróid dhaorchluiche (baseball)
- Miosúr • Rampa • Formhéadaitheoir (magnifying glass)
- Uaineadóir (timer) • Slat mhéadair

BAIN TRIAIL AS ROINN DE NA GNÍOMHAÍOCHTAÍ SEO GO BHFOGHLAIMEOIDH TÚ FAOI LIATHRÓIDÍ ÉAGSÚLA.

1. Breathnaigh ar na liathróidí, ceann ar cheann. Is féidir formhéadaitheoir a úsáid. An bhfuil na dromchlaí (surfaces) garbh nó mín (smooth)? Conas a dhéanfaí cur síos ar na rudaí a fheiceann tú? Taifead iad ar an tábla.
2. Tomhais imlíne na liathróidí le miosúr. Déan é seo trí huairé, ar a laghad, le bheith cinnte go bhfaigheann tú tomhas cruinn. Taifead na tomhais. Cén fáth a bhfuil tomhais éagsúla ag na liathróidí, dar leat?
3. Cad a tharlaíonn má rollann tú na liathróidí síos rampa? Cruthaigh rampa. Imscrúdaigh cad a tharlaíonn do na liathróidí éagsúla nuair a rollann siad síos an rampa. An rollann liathróidí áirithe níos tapúla ná liathróidí eile? An rollann liathróidí áirithe níos faide ná liathróidí eile? Taifead na torthaí.
4. Déan imscrúdú go bhfeicfidh tú cén liathróid is airde a phreabann. Is féidir é seo a dhéanamh má chuireann tú slat mhéadair ina seasamh ar an talamh. Lig do gach liathróid titim ó bharr na slaithe. Tomhais cé chomh hard agus a phreabfaidh an liathróid ar an tslat mhéadair. Ná déan dearmad – lig do na liathróidí ar fad titim ón airde céanna agus tástáil gach liathróid trí huairé, ar a laghad, le bheith cinnte go bhfaigheann tú toradh cruinn.

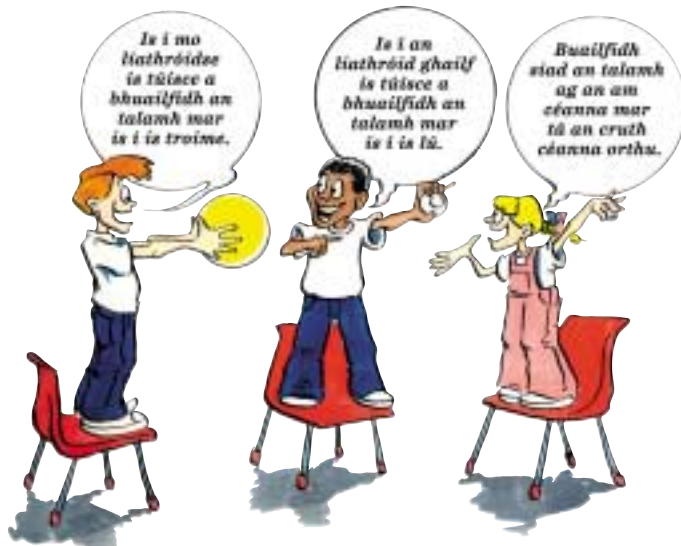
Aire: Bí cinnte go bhfuil na tástalacha ar fad cothrom.

Liathróid	LIATHRÓID GHALIF	LIATHRÓID SHACAIR	LIATHRÓID LEADÓIGE	LIATHRÓID RUGBAÍ
Cur síos ar an nDromchla				
Tomhas na hImlíne				
Luas ar an Rampa				
Fad ar an Rampa				
Airde na preibe				

SMAOINIGH AIR SEO:

- Cén fáth a mbíonn dromchla mín ar liathróidí áirithe agus dromchla garbh ar liathróidí eile?
- Cén fáth a bhfuil liathróid rugbaí ubhchruthach?
- Déan liosta de na spóirt ar fad ina n-úsáideann tú liathróid.

Liathróidí ag titim

Cé leis a n-aontaíonn tú? Cén fáth?

Gníomhaíocht

Imscrúdú: Cé acu liathróid is túisce a bhuailfidh an talamh?

Cé a rinne an tuar ceart – Mollai Cúl, Maidhc Reascóp nó a gcar?

BUNÁBHAIR:

- 3 liathróid éagsúla m.sh. liathróid ghalif, liathróid pheile, liathróid leadóige

TREORACHA:

1. Cad a tharlóidh má ligeann tú do na liathróidí seo titim ón airde céanna ag an am céanna? **Tuar** cad a tharlóidh agus **taifead** do thuar.
2. Déan an t-imscrúdú agus féach an bhfuil do thuar ceart.
3. Bí cinnte gur **tástáil chothrom** í (Leid: smaoinigh ar airde na liathróidí nuair a ligeann tú dóibh titim agus go gcaithfidh siad ar fad titim ag an am céanna).

PLÉIGH:

Cé acu páiste a bhí ceart?

Comhad Fíricí

Má tá an cruth céanna agus an tomhas céanna ag rudaí, nó má tá na cruthanna / na tomhais gar dá chéile, titfidh siad ag an luas céanna. Má ligeann tú dóibh titim ón airde

chéanna, buailfidh siad an talamh ag an am céanna. Ach uaireanta, déanann cruth ruda difriocht maidir le luas na titime. Déan an chéad imscrúdú eile go bhfeicfidh tú.

Gníomhaíocht

Páipéar ag titim

BUNÁBHAIR:

- 2 bhileog pháipéir A4

TREORACHA:

1. Lig don dá bhileog pháipéir titim ón airde céanna ag an am céanna.
2. **Breathnaigh** cad a tharlaíonn.
3. Anois, roll suas ceann de na bileoga. Lig don dá bhileog titim ón airde céanna ag an am céanna. **Tuar** cé acu is túisce a bhuailfidh an talamh.
4. Cé acu ba thúisce a bhuail an talamh? Cén fáth?

Arbh eol duit?

IgCluichí Oilimpeacha na Gréige fadó, bhí na hiomaitheoirí (competitors) cosnócht nuair a rith siad. Ach de réir mar a d'fhás Impireacht (Empire) na Gréige, tháinig lúthchleasaithe (athletes) ó thiortha a bhí níos fuair agus bhí cuaráin (sandals) orthusan. Nuair a bhí an bua lúthchleasaithe a raibh cuarán orthu, cheap daoine go raibh siad ag déanamh caimiléireachta (cheating). Tar éis tamaill, thuig siad gur thug na cuaráin greim (grip) níos fearr ar an talamh do na lúthchleasaithe, agus mar sin, nár sciorth siad agus go raibh siad in ann rith níos tapúla. Thosaigh na lúthchleasaithe ar fad ag cur na gcuarán seo orthu ansin. Cheangail siad iad le piosai fada leathair thart ar an rúitín.

Gníomhaíocht

Féach ar bhoinn do bhróg

Léigh tú in eagrán 3.6 d'Eureka faoi na tráchtá (treads) (na línte agus na heitrí) a bhíonn ar bhoinn chairr. Tá tráchtá an-tábhachtach mar cabhraíonn siad leis an mbonn greim a fháil ar dhromchla (surface) an bhóthair. Bíonn tráchtá éagsúla ar bhoinn bróg freisin, ag brath ar cén sórt bróg iad. Sa chéad ghníomhaíocht eile, beidh seans agat boinn bhróg éagsúil a scrúdú.

AIRE: Bí cinnte go bhfuil boinn na mbróg nite go maith sula ndéanann tú scrúdú orthu. Nigh do lámha tar éis na gníomhaíochta seo a chríochnú.

BUNÁBHAIR:

- Bróga reatha / bróga spóirt
- Roinnt bróg éagsúil eile m.sh. buataisi peile, bróga gailf, buataisi báistí, slípeirí, buataisi, bróga rince, bróga bailé
- Criáin
- Bileoga páipéir
- Traidire a bhfuil gaineamh air
- Formhéadaitheoir
- Ceamara digiteach (más mian leat)
- Rampa (carn leabhar agus clár adhmaid nó plaisteach)

TREORACHA:

1. Breathnaigh go cúramach ar bhoinn na mbróg éagsúil. Is féidir formhéadaitheoir a úsáid. An bhfuil na boinn garbh nó mín? Conas a dhéanfaí cur síos ar na rudaí a fheiceann tú? Taifead do chuid bhreathnóireachta.
2. Cuir bileog pháipéir os cionn bhoinn na mbróg. Déan cuimilteán (rubbing) de na bróga le criáin. Scrúdaigh na cuimilteáin go mion. Pléigh na cosúlachtaí agus na héagsúlachtaí. An bhfuil difríochtaí i dtráchtá na mbróg?
3. Cuir gach bróg ar an traidire ghainimh agus déan priontaí de na bróga. B'fhéidir go dtógfa pictiúr de na priontaí. Scrúdaigh na priontaí go mion (leis an bhformhéadaitheoir más mian leat). Cén sórt priontaí a rinne na bróga éagsúla? An bhfuil siad cosúil le chéile nó éagsúil óna chéile? Taifead do chuid bhreathnóireachta. An raibh priontaí na mbróg mar an gcéanna le cuimilteáin na mbróg?
4. Déan imscrúdú le feiceáil cé acu bonn is sleamhaine (leid: d'fhéadfá rampa a úsáid). Bí cinnte go bhfuil an tástáil chothrom.

PLÉIGH:

- Theastóidh dromanna (ridges) doimhne i dtráchtá na mbróg i gcás spóirt áirithe. Cé acu spóirt? Cén fáth?
- An úsáidfeá na buataisi peile céanna sa halla spóirt scoile agus ar pháirc pheile? Cén fáth?
- Cad a thug tú faoi deara faoi na bróga bailé agus na bróga rince? An raibh na boinn mín nó an raibh dromanna orthu? Cén fáth?